Kamil Pietrasik¹

Bliski Wschód na początku XXI wieku

[The Middle East in the early 21st century /

Ближний Восток в начале 21 века],

red. Joanna Marszałek-Kawa, Maria Gołda-Sobczak,

Wydawnictwo Adam Marszałek,

Toruń 2018, ss. 238

Bliski Wschód od kilkadziesiąt lat pasjonuje wielu naukowców, a także osób, które interesują się, czy też pasjonują tym regionem. Od początku XXI w. powstało w polskiej literaturze przedmiotu tysiące książek, publikacji wieloautorских poruszających kwestie wcześniej wspomnianego regionu świata. Jednak ta omawiana publikacja *Bliski Wschód na początku XXI wieku*, będąca kolejną książką z serii *Biblioteki Azji i Pacyfiku* wydawanej nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek z siedzibą w Toruniu jest tą, która poświęcona została najnowszym wydarzeniom, zagadnieniom dotyczącym państw Bliskiego Wschodu. Chodzi tutaj m.in. o takie państwa, jak: Egipt, Iran, Irak i inne. I tak pierwszy artykuł, który otwiera niniejszą publikację jest autorstwa Joanny Modzejewskiej-Leśniewskiej, *Iran – reaktywacja. Iran na arenie międzynarodowej po zniesieniu sankcji*. Autorka pokusiła się o analizę relacji Iranu m.in. z takimi krajami, jak: Arabia Saudyjska, Izrael, które jak wiadomo nie są najlepsze od wielu lat, a także jak wyglądają stosunki dyplomatyczne z Turcją oraz Rosją, którzy są ważnymi partnerami na wielu obszarach po zniesieniu sankcji na Iran. Drugim artykułem, który nawiązuje do spraw Iranu jest *Zaangażowanie Islamskiej Republiki Iranu w wojnę w Syrii*, Rafała Ożarowskiego. Autor tekstu pokusił się o przedstawienie dlaczego Iran zdecydował się na zaangażowanie

¹ Towarzystwo Azji i Pacyfiku, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8579-0659>, e-mail: kamil-pietrasik@interia.pl.

w wojnę w Syrii. R. Ożarowski sugeruje, że tym powodem może być korzystna „inwestycja” pod względem politycznym, lecz jak wskazuje sam autor, jednak inne następstwa zaangażowania się Iranu w wojnę w Syrii mogą wyklarować się nieco później. Warto dodać, iż autor wykorzystał wyłącznie anglojęzyczne źródła, a to moim zdaniem jest niewątpliwie walorem omawianego tekstu dot. Iranu. Z kolei pierwszym i jedynym tematem poruszającym kwestie dot. Iraku jest tekst Marka Brylewa *Czy Irak potrzebuje Muqtady as-Sadra?*

Jest to dość ciekawy artykuł, tym bardziej że nie często zdarza się, aby materiał naukowy został poświęcony szyickiemu duchownemu, Muktnadzie As-Sadowi. Ów tekst jest swego rodzaju *novum* i tym samym jego treść, przemyślenia ze strony M. Brylewa są innowacyjne. Omawiany tekst, jak wskazuje na to jego tytuł, został poświęcony *stricto* działalności religijnej i politycznej M. as-Sadowi. Na uwagę zasługuje fakt, iż tak jak w przypadku poprzedniego artykułu, autorstwa R. Ożarowskiego, tak i tutaj M. Brylew, wykorzystał wyłącznie anglojęzyczne źródła. A to jest oczywiście zaleta niniejszego tekstu. Zaś Magdalena Pogońska-Pol zaproponowała temat: *Egipt wobec zmieniającej się sytuacji regionalnej i międzynarodowej*. Autorka aby lepiej zrozumieć dalsze omawianie sytuacji Egiptu i jego położenia w regionie oraz na arenie międzynarodowej, przedstawiła historię państwa egipskiego jeszcze pod rządami G.A. Nassera (lata 50. i 60.), również politykę Hosniego Mubaraka przed tzw. Arabską Wiosną i zaraz po niej. Kolejna autorka M. Pogońska-Pol koncentruje się na opisie wydarzeń tzw. Arabskiej Wojny, które były początkiem końca wieloletnich rządów H. Mubaraka. W niniejszym tekście wspomniane zostały nastroje społeczne w tym państwie.

Perspektywa zmiany statusu politycznego brytyjskich Obszarów Suwerennych Baz na Cyprze, to tekst autorstwa Bartłomieja H. Toszka, który na swoją polemikę nad wyżej wspomnianym zagadnieniem poświęcił dziewiętnaście stron. Jak wynika ze słów autora tekstu, przedstawiono w nim okoliczności utworzenia podstawy ustrojowej brytyjskiego zwierzchnictwa nad Obszarami Suwerennych Baz na Cyprze oraz przyczyny determinujące niezmiennosc rozwiązań wprowadzonych w życie w 1960 r. (s. 102).

Mimo że nie znajdziemy tutaj żadnej tabeli czy rysunku, to jednak brak tychże elementów graficznych nie przysłoni walorów tekstu B.H. Toszka, który poruszył bardzo ważny temat, jeśli chodzi o kwestie dot. polityki zagranicznej Wielkiej Brytanii, a także Cypru. Wykorzystane zostały m.in. źródła pochodzące z CIA (strona internetowa) czy brytyjskiego Ministerstwa Obrony (strona internetowa).

Natomiast *Wolność mediów w Turcji* to trudny, ale jakże ciekawy temat zaproponowany przez turecką niezależną dziennikarkę, Ebru Orhan. Recep

Tayyip Erdogan, to polityk, który piastuje jedną z najważniejszych funkcji w państwie tureckim. Zanim został wybrany na prezydenta Turcji w 2014 r., to w latach 2003–2014 pełnił funkcję premiera. Jest liderem Partii Sprawiedliwości i Rozwoju (AKP). W okresie prezydentury R.T. Erdogana doszło do zmożonej walki z oponentami na tle politycznym, Kurdami na tle narodowościowym, a także z mediami, nad którymi Erdogan chce mieć absolutną władzę i kontrolować przepływ informacji. Niniejsza praca to przedstawienie obrazu wolności mediów w Turcji, która jest ograniczana pod rządami partii AKP. Autorka na stronach 124–126 omówiła pokrótce historię mediów i ich rolę oraz wolność w państwie tureckim jeszcze przed „erą AKP”. Dalej poruszone zostały wątki m.in. o mediach, dziennikarzach w kontekście wymiaru politycznego i medialnego w czasie rządów Erdogana. Ponadto E. Orhan wskazała na sytuację mediów oraz dziennikarzy po 16 lipca 2016 r. (po próbie puczu wojskowego w Turcji). Na końcu swoich rozważań turecka niezależna dziennikarka przedstawiła uwarunkowania, jakie zaistniały po referendum konstytucyjnym w Turcji i zaraz po nim (wydarzenie to miało miejsce 20 stycznia 2017 r.).

Natomiast Michał Dahl omówił *Zasady i instytucje tureckiego prawa administracyjnego*. Jak zaznaczył, głównym celem artykułu jest analiza najważniejszych zasad i instytucji charakterystycznych dla tureckiego prawa administracyjnego (s. 136). M. Dahl wskazał, że najtrafniejszym sformułowaniem definiującym współczesne tureckie prawo administracyjne wydaje się określenie go jako systemu *sui generis*, z wyraźnymi zapożyczeniami z rozwiązań demokracji zachodnich, głównie Francji (s. 136). Trudno się nie zgodzić z powyższym stwierdzeniem, gdyż Turcy faktycznie, jak dalej zauważa Dahl, tworząc prawo administracyjne w latach 20. i 30. XX w. chętnie korzystali z instytucji funkcjonujących we Francji (s. 140).

Autorką kolejnego tekstu, *Wybrane aspekty tureckiej polityki wobec Kurdów. Próba ochrony kurdyjskiej tożsamości* jest Klaudia Ohnsorge. Jak tytuł wskazuje, tekst poświęcono Kurdom, a dokładnie tureckiej polityce wobec Kurdów. Autorka obszernie omówiła historię zmagania Kurdów o swoje państwo i ich walkę, jaką prowadzą z władzami tureckimi na przestrzeni wieków (XX i XXI w.). K. Ohnsorge wskazuje, że XX w. zapoczątkował nową erę w dziejach narodu kurdyjskiego, a momentem przełomowym był rozpad imperium i utworzenie Republiki (s. 157). Trudno się nie zgodzić z powyższym stwierdzeniem, bowiem to wówczas nasiliły się tendencje odśrodkowe. Analogiczna sytuacja miała miejsce po rozpadzie Związku Sowieckiego na początku lat 90. XX w. Słusznie K. Ohnsorge nie pominęła osoby i roli, jaką odgrywał Abdullah Ocalan (kurdyjski lider), który kierował swoim narodem w walce z władzami tureckimi, a także o znaczeniu dla narodu kurdyjskiego Partii Pracujących Kurdystanu (PKK).

Tekst K. Ohnsorge został wzbogacony o dwa czarno-białe rysunki („Szybka śmierć”, jeden z rysunków Taka prezentujący los więźniów w Diyarbakir (Curukkaya 1990); „Waga pomostowa” (Curukkaya 1990) (s. 162).

Kolejnym ważnym tekstem w tej publikacji jest *Dobro dziecka na Bliskim Wschodzie – standardy uniwersalne a różnice kulturowe* Karoliny Mendeckiej. Autorka zaproponowała, aby przyjrzeć się pojęciu „dobro dziecka” interpretowanemu i spostrzeganemu w wymiarze międzynarodowym. A dokładnie, jak rozumieją dobro dziecka organizacje międzynarodowe, a także jakie są interpretacyjne różnice kulturowe, ze szczególnym naciskiem na państwa Bliskiego Wschodu. Po krótkim przedstawieniu interpretacji pojęcia „dobra dziecka” przez organizacje międzynarodowe, K. Mendecka omówiła prawa dziecka na Bliskim Wschodzie (s. 185–187), następnie pojęcie „dobra dziecka” na Bliskim Wschodzie (s. 187–188) i w końcowej części przeszła do wskazania różnic kulturowych dotyczących „dobra dziecka”. Końcowe uwagi autorki zostały zawarte we wnioskach na s. 192–193.

Z kolei Norbert Obara przedstawił *Rolę zagranicznych inwestycji w powstaniu portów na Oceanie Indyjskim: Chabahar w Iranie i Gwadar w Pakistanie – „nowy mikrosystem-świat”*. Zdaniem autora poruszony temat tworzy nową sytuację geopolityczną na Bliskim Wschodzie i Azji. N. Obara omawia rolę takich państw jak: Chiny, Indie, czy nawet Japonia lub Afganistan. Tekst został wzbogacony o trzy czarno-białe mapy kontynentu azjatyckiego i regionu Bliskiego Wschodu, które ilustrują sytuację zagranicznych inwestycji w powstaniu portów w irańskim Chabahar jako priorytet irańsko-indyjskiego projektu oraz pakietańskim Gwadar, który jest priorytetem chińsko-pakietańskiego projektu. Ich zamieszczenie jest niewątpliwie zaletą omawianego tekstu.

Ostatni artykuł pt. *Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawach kurdyjskich* jest autorstwa drugiej z redaktorek naukowych tej publikacji, Marii Gołdy-Sobczak. Autorka poruszyła bardzo ważny i „palący” *casus* Kurdów i ich praw, które w Turcji nie są do końca respektowane. Waleorem artykułu jest to, iż wykorzystane zostały źródła anglojęzyczne a także orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) w kontekście praw człowieka Kurdów w Turcji i ich prawa do uzyskania statusu uchodźcy w państwach Unii Europejskiej, np. w Niemczech. Warte wspomnienia jest to, że autorka słusznie argumentowała, że poruszony przez nią temat nie doczekał się w literaturze polskiej analizy orzeczenia TSUE. Na uwagę zwraca fakt, jak zauważyła M. Gołda-Sobczak, że: „[...] walka o niepodległość łączy się zwykle z przemocą także po stronie prowadzących dążących do niepodległości, domagający się prawa do samostanowienia” (s. 236). Przytoczone stwierdzenie zostało użyte w kontekście walki Kurdów o swoje państwo, ale można je rów-

nie zastosować, gdy mówimy o walce o swoją ojczyznę, którą w przeszłości prowadzili m.in. Baskowie, Czeczeni.

Podsumowując należy wskazać, że omawiana publikacja jest cennym źródłem dla młodych naukowców, a także miłośników Bliskiego Wschodu, którzy chcą zaczerpnąć aktualnej wiedzy na temat poszczególnych kwestii lub państw położonych w tym regionie świata. Mimo że wszystkie artykuły zostały napisane w języku polskim, to zaproponowane przez autorów tematy są ważnymi i na czasie, a to powoduje, iż należy uznać to jako istotny walor tej wieloautorskiej publikacji. Można zaryzykować stwierdzenie, że praca dotyczy zagadnień, które w niewystarczający sposób zostały dotychczas omówione w polskiej literaturze przedmiotu. Miejmy nadzieję, że przedstawiona książka będzie inspiracją do dalszych wnikliwych badań nad tym regionem, a także będzie przyczynkiem do dyskusji w polskim środowisku akademickim.